

Mamlakatimizda o'qituvchilarga yaratilgan sharoitlar va ularning kasbiy tanlovga ta'siri

Mahliyo Odilxanovna Otaxonova
otaxonovamahliyo53@gmail.com
Namangan davlat pedagogika instituti

Annotatsiya: Mazkur maqolada O'zbekiston ta'lim tizimida o'qituvchi kasbining ijtimoiy-huquqiy maqomi, pedagog mehnatini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan sharoitlar hamda ularning yoshlarning kasbiy tanloviga ko'rsatadigan ko'p omilli ta'siri ilmiy-nazariy asosda tahlil qilinadi. Tadqiqotda pedagog maqomini mustahkamlash, kasbiy faoliyat erkinligini ta'minlash, metodik ta'minot, malaka oshirish, ijtimoiy himoya, ijodiy tashabbus va kasbiy o'sish imkoniyatlari o'qituvchilik kasbiga nisbatan motivatsion munosabatni shakllantiruvchi determinantlar sifatida qaraladi.

Kalit so'zlar: o'qituvchi maqomi, pedagogik sharoit, kasbiy tanlov, kasbiy motivatsiya, kompetensiyaviy yondashuv, ijtimoiy himoya, ta'lim sifati, professional identifikatsiya

Conditions created for teachers in our country and their impact on professional choice

Mahliyo Odilkhanovna Otakhonova
otaxonovamahliyo53@gmail.com
Namangan State Pedagogical Institute

Abstract: This article analyzes the socio-legal status of the teaching profession in the education system of Uzbekistan, the conditions aimed at supporting pedagogical work, and their multifactorial impact on the professional choice of young people on a scientific and theoretical basis. The study considers strengthening the status of a teacher, ensuring freedom of professional activity, methodological support, advanced training, social protection, creative initiative and opportunities for professional growth as determinants that shape a motivational attitude towards the teaching profession.

Keywords: teacher status, pedagogical conditions, professional choice, professional motivation, competency-based approach, social protection, quality of education, professional identification

Kirish. Zamonaviy jamiyat taraqqiyotida ta'lim tizimi faqat bilim beruvchi institut emas, balki inson kapitalini shakllantiruvchi, ijtimoiy mobillikni ta'minlovchi va milliy rivojlanish strategiyasining intellektual poydevorini barpo etuvchi murakkab ijtimoiy-madaniy tizim sifatida namoyon bo'ladi. Ushbu tizimning markazida o'qituvchi shaxsi turadi, chunki o'quv dasturlari, ta'lim standartlari, raqamli resurslar, baholash mexanizmlari va boshqaruv texnologiyalari o'z samarasini aynan pedagogning kasbiy tayyorgarligi, motivatsiyasi, ijodiy mas'uliyati va ijtimoiy nufuzi orqali beradi[1]. Shu nuqtayi nazardan mamlakatimizda o'qituvchilarga yaratilayotgan sharoitlar masalasi oddiy maishiy qulayliklar majmui sifatida emas, balki ta'lim sifati, kadrlar tayyorlash, yoshlarning kasbiy o'zini anglash jarayoni va jamiyatda pedagoglik kasbining qadriyat sifatida tiklanishini belgilovchi strategik hodisa sifatida talqin etilishi lozim. O'qituvchi mehnatini qadrlash, uning huquqiy kafolatlarini mustahkamlash, kasbiy faoliyatiga noqonuniy aralashuvlarni cheklash, metodik va axborot-resurs bazasini kengaytirish, malaka oshirish hamda rag'batlantirish tizimini takomillashtirish kasb tanlash motivlari tarkibida yangi sifat bosqichini yuzaga keltiradi. Bunda sharoit tushunchasi tor ma'noda bino, jihoz yoki oylik ish haqi bilan cheklanmaydi; u pedagogning kasbiy avtonomiyasi, ijtimoiy himoyasi, ma'naviy e'tirofi, innovatsion faoliyatga jalb qilinishi, rahbarlik va jamoa tomonidan qo'llab-quvvatlanishi, kasbiy o'sish trayektoriyasining ochiqligi kabi o'zaro bog'liq omillarni ham qamrab oladi[2]. Mamlakatimizda so'nggi yillarda ta'lim sohasini modernizatsiya qilish jarayonida pedagog maqomini kuchaytirish alohida yo'nalish sifatida shakllandi. "Ta'lim to'g'risida"gi qonun ta'lim tizimining huquqiy asoslarini belgilab, pedagog kadrlar, ta'lim oluvchilar va ta'lim tashkilotlari o'rtasidagi institutsional munosabatlarni tartibga soladi. 2024-yilda qabul qilingan "Pedagogning maqomi to'g'risida"gi qonun esa o'qituvchining huquqlari, majburiyatlari, kasbiy faoliyatining asosiy kafolatlari, mehnatiga haq to'lash, rag'batlantirish va ijtimoiy himoyasini normativ jihatdan aniqroq mustahkamladi[3]. Ayniqsa, pedagogning kasbiy faoliyatiga qonunga xilof ravishda aralashishni cheklash, o'qituvchini kasbiga aloqador bo'lmagan ishlarga majburan jalb etmaslik, zarur shart-sharoitlar yaratilishini talab qilish huquqi, o'quv-uslubiy materiallar va axborot-kutubxona resurslaridan foydalanish imkoniyati kabi normalar o'qituvchilik kasbining institutsional jozibadorligini oshiradi. Bu jarayon o'qituvchi shaxsini faqat ijrochi sifatida emas, balki ta'lim jarayonining mustaqil subyekti, metodik qarorlar qabul qiluvchi, innovatsiya yaratuvchi va o'z kasbiy sha'ni hamda qadr-qimmatini himoya qila oluvchi professional sifatida ko'rsatadi[4]. Kasbiy tanlov nazariyasida shaxsning kelajakdagi faoliyat sohasini tanlashi tashqi imkoniyatlar, ichki qiziqishlar, ijtimoiy tajriba, mehnat bozorida kutilmalar, oilaviy qadriyatlar va jamiyatdagi kasbiy prestijning murakkab o'zaro ta'siri orqali izohlanadi. O'qituvchilik kasbiga nisbatan munosabat ham aynan shunday ko'p qatlamli jarayon bo'lib, bunda yoshlar o'z qobiliyati, kommunikativ salohiyati, bolalar bilan ishlashga

moyilligi, bilim berishdan oladigan ma'naviy qoniqishi bilan birga, kasbning real sharoitlari, mehnat yuklamasi, ijtimoiy e'tirofi va rivojlanish imkoniyatlarini ham baholaydi[5]. Agar jamiyatda o'qituvchi mehnati huquqiy jihatdan himoyalangan, tashkiliy jihatdan qo'llab-quvvatlangan, iqtisodiy jihatdan barqaror va ma'naviy jihatdan e'tirof etilgan bo'lsa, kasbiy tanlov jarayonida pedagoglik nafaqat "xizmat turi", balki ma'naviy missiya va barqaror professional hayot loyihasi sifatida idrok etiladi. Aksincha, kasbga nisbatan noaniqlik, byurokratik bosim, ortiqcha yuklama, ijtimoiy hurmat yetishmasligi yoki kasbiy o'sishning yopiq bo'lishi yoshlarning pedagogik yo'nalishlardan chekinishiga sabab bo'lishi mumkin[6]. Demak, o'qituvchi uchun yaratilgan sharoitlar kelajak avlodning kasb tanlash xaritasida hal qiluvchi determinantlardan biri hisoblanadi. Mazkur maqolaning dolzarbligi shundaki, o'qituvchiga yaratilgan sharoitlar va kasbiy tanlov o'rtasidagi bog'liqlik ko'pincha alohida-alohida yoritiladi: bir tomonda pedagog maqomi va mehnat sharoitlari, ikkinchi tomonda esa yoshlarning kasb tanlash motivlari o'rganiladi. Holbuki, bu ikki yo'nalish o'zaro uzviy bog'langan: maktab va oliy pedagogik ta'lim muassasasida yaratilgan muhit, amaldagi o'qituvchilar tajribasi, mehnatning ijtimoiy baholanishi hamda davlat tomonidan berilayotgan kafolatlar bo'lajak pedagogning ichki qaroriga bevosita ta'sir etadi. Shuning uchun ushbu maqola pedagogik sharoitlarni kasbiy tanlov mexanizmlariga ta'sir qiluvchi integral tizim sifatida tahlil qilishni maqsad qiladi. Tadqiqotning ilmiy vazifalari quyidagilardan iborat: o'qituvchiga yaratilayotgan sharoitlar mazmunini huquqiy, tashkiliy, iqtisodiy, metodik va psixologik komponentlar kesimida izohlash; ushbu komponentlarning kasbiy motivatsiya va professional identifikatsiyaga ta'sirini nazariy asoslash; mahalliy olimlarning kasbiy kompetentlik va pedagogik mahorat haqidagi qarashlari asosida o'qituvchilik kasbining mazmuniy jozibasini aniqlash; xorijiy tadqiqotchilar polemikasi yordamida sharoit, rag'bat va sifat o'rtasidagi bahsli nuqtalarni baholash[7]. Maqolaning ilmiy yangiligi shundaki, o'qituvchi sharoitlari faqat mavjud pedagoglarni qo'llab-quvvatlovchi omil sifatida emas, balki kasbga kirish niyati, kasbda qolish ehtimoli va pedagogik identifikatsiyaning shakllanishini belgilovchi prognozlovchi omillar majmui sifatida talqin etiladi. O'zbekiston sharoitida pedagog kasbga munosabat tarixan yuksak ma'naviy qadriyatlar bilan bog'liq bo'lgan. "Ustoz" timsoli xalqimizda bilim, odob, tarbiya va ijtimoiy mas'uliyat bilan uyg'unlashgan holda qaraladi. Biroq zamonaviy kasbiy tanlov jarayonida faqat an'anaviy hurmatning o'zi yetarli emas; yosh avlod kasbni tanlashda mehnatning real samaradorligi, shaxsiy rivojlanish, mehnat sharoiti, raqamli va ilmiy resurslarga kirish, ijodiy erkinlik, baholashning adolatliligi va ijtimoiy himoyaning ishonchligini ham hisobga oladi. Shu bois o'qituvchi kasbining jozibadorligini oshirish an'anaviy qadriyatlar, zamonaviy mehnat bozori talablari va davlat ta'lim siyosatini uyg'unlashtirish orqali amalga oshadi. O'qituvchilarga yaratilayotgan sharoitlar qanchalik tizimli va barqaror bo'lsa,

pedagogika yo'nalishlariga iqtidorli yoshlarni jalb qilish, ularni kasbda ushlab qolish, ta'lim jarayonida ijodkorlik va mas'uliyatni kuchaytirish imkoniyati shunchalik ortadi. Mazkur maqola aynan shu murakkab bog'liqlikni ilmiy yoritishga qaratilgan bo'lib, unda sharoitlar va kasbiy tanlov o'rtasidagi sabab-oqibat munosabatlari kompetensiyaviy, aksiologik, institutsional va mehnat bozori yondashuvlari asosida tahlil qilinadi.

Adabiyotlar tahlili. Mavzuga oid mahalliy ilmiy manbalar tahlilida, avvalo, Narzulla Muslimovning bo'lajak kasb ta'limi o'qituvchilarini kasbiy shakllantirish, kasbiy kompetentlikni rivojlantirish va pedagogik faoliyatga tizimli yondashuv masalalariga bag'ishlangan ishlari muhim metodologik ahamiyat kasb etadi. Olimning Google Scholar bazasida uchraydigan ilmiy ishlari va ular bilan bog'liq iqtiboslarda o'qituvchi kompetentligi motivatsion, intellektual, irodaviy, amaliy, kommunikativ hamda refleksiv sifatlarning yaxlit birligi sifatida talqin qilinadi. Bu yondashuv mazkur maqola mavzusi uchun juda muhim, chunki o'qituvchiga yaratilgan sharoitlar kasbiy tanlovga bevosita tashqi omil sifatida emas, balki shaxsning ichki motivatsion tuzilmasini qayta tashkil etuvchi muhit sifatida ta'sir qiladi. Muslimov konsepsiyasida kasbiy shakllanish faqat bilim va ko'nikmalarni egallash emas, balki tanlangan kasbga ehtiyoj, maqsad, ijtimoiy mas'uliyat va o'zini kasb bilan identifikatsiya qilish jarayonidir[8]. Demak, davlat tomonidan yaratilayotgan huquqiy kafolat, malaka oshirish imkoniyati, pedagogik faoliyat erkinligi va metodik ta'minot bo'lajak o'qituvchining "men shu kasbda o'z salohiyatimni ro'yobga chiqaraman" degan ichki ishonchini mustahkamlaydi. Ikkinchi muhim mahalliy olim sifatida Begzod Xodjayevning umumiy pedagogika nazariyasi, pedagogik mahorat, tarbiya metodologiyasi va pedagogik jarayonning ijtimoiy-ma'naviy asoslariga oid ishlari ko'rib chiqiladi. Xodjayev Google Scholar profilida ham "Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti" kabi asarlari bilan ko'rsatilgan bo'lib, u pedagogik faoliyatni jamiyat, shaxs va qadriyatlar tizimi bilan bog'liq murakkab ijtimoiy jarayon sifatida tahlil qiladi[9]. Uning qarashlarida o'qituvchi shaxsi ta'lim jarayonining markaziy subyekti, tarbiyaviy ta'sirning bosh tashuvchisi va pedagogik madaniyatning amaliy ifodachisi sifatida baholanadi. Mazkur pozitsiya o'qituvchiga yaratilgan sharoitlarni baholashda faqat moddiy rag'batga tayanib qolmaslik, balki pedagogning axloqiy obro'si, kasbiy mahorati, metodik mustaqilligi va ijtimoiy qadriyat sifatidagi maqomini ham hisobga olish zarurligini ko'rsatadi. Muslimov va Xodjayev qarashlari o'zaro uyg'unlashganda quyidagi nazariy xulosa paydo bo'ladi: pedagoglik kasbini tanlash qarori bir vaqtning o'zida kompetensiyaviy tayyorgarlik va aksiologik qadriyatlar ta'sirida shakllanadi. Agar Muslimov kasbiy shakllanishning ichki psixopedagogik mexanizmlarini yoritgan bo'lsa, Xodjayev pedagogik jarayonning ijtimoiy-ma'naviy kontekstini kengaytiradi. Shu jihatdan, mamlakatimizda o'qituvchilarga yaratilayotgan sharoitlar bo'lajak pedagogning kompetensiyalari rivojlanishi uchun resurslar tizimini,

o'qituvchilik kasbining ma'naviy nufuzini esa kasbiy tanlovning qadriyatlar maydonini tashkil etadi. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, pedagogik sharoitlar va kasbiy tanlovni ajratilgan hodisalar sifatida emas, balki motivatsiya, kompetensiya, kasbiy o'sish, ijtimoiy e'tirof va shaxsiy mas'uliyatni birlashtiruvchi dinamik tizim sifatida o'rganish ilmiy jihatdan asosli hisoblanadi. Bundan tashqari, Muslimovning kasbiy kompetentlikka doir qarashlari pedagogni tayyorlash jarayonida tashqi ta'minot va ichki kasbiy ehtiyoj o'rtasidagi muvozanatni talab qiladi: pedagog uchun resurslar yaratilgani holda, ularni mazmunli o'zlashtirishga xizmat qiladigan refleksiv, ijodiy va kommunikativ qobiliyatlar ham rivojlantirilishi zarur. Xodjayevning pedagogik mahorat va umumiy pedagogika haqidagi qarashlari esa o'qituvchi kasbining ijtimoiy ahamiyatini tarbiya, insonparvarlik, milliy qadriyatlar va shaxs kamoloti bilan bog'laydi. Bu ikki ilmiy yo'nalishdan kelib chiqib aytish mumkinki, kasbiy tanlovga ta'sir etuvchi sharoitlar ikki qavatli tuzilmaga ega: birinchi qavatda ish joyi, moddiy-texnik baza, qonuniy himoya va metodik imkoniyatlar turadi; ikkinchi qavatda esa pedagog shaxsida kasbga sadoqat, o'z ustida ishlash, axloqiy mas'uliyat va o'quvchi shaxsiga hurmat kabi ichki sifatlar shakllanadi. Shuning uchun adabiyotlar tahlili pedagogik sharoitlarni faqat tashqi omil sifatida emas, balki o'qituvchi professionalizmining ichki mazmunini shakllantiruvchi didaktik, tarbiyaviy va ijtimoiy muhit sifatida baholashni talab etadi.

Metodologik qism. Ushbu maqolada o'qituvchilarga yaratilgan sharoitlar va ularning kasbiy tanlovga ta'sirini o'rganish uchun kompleks, ko'p darajali va integrativ metodologik yondashuv qo'llanildi, chunki mazkur muammo bir vaqtning o'zida pedagogika, sotsiologiya, psixologiya, huquqshunoslik va mehnat bozori nazariyasi bilan kesishadi. Birinchi bosqichda normativ-huquqiy tahlil metodi ishlatildi: "Ta'lim to'g'risida"gi qonun, "Pedagogning maqomi to'g'risida"gi qonun, maktab ta'limini rivojlantirishga oid davlat dasturlari va pedagog kadrlar tayyorlashga qaratilgan qarorlar mazmuni o'rganilib, ularda aks etgan huquqiy kafolat, kasbiy erkinlik, ijtimoiy himoya, metodik ta'minot va rag'batlantirish mexanizmlari aniqlashtirildi. Ikkinchi bosqichda kontent-tahlil metodi orqali mahalliy va xorijiy ilmiy manbalarda o'qituvchi sharoitlari, kasbiy kompetentlik, kasb tanlash motivlari, mehnat muhiti va pedagogik prestijga doir asosiy tushunchalar semantik guruhlariga ajratildi; bu jarayonda "huquqiy maqom", "kasbiy avtonomiya", "metodik resurs", "ijtimoiy e'tirof", "rag'bat", "professional identifikatsiya" va "kasbda qolish barqarorligi" kabi kategoriyalar maqolaning konseptual apparatini tashkil etdi. Uchinchi bosqichda qiyosiy-pedagogik metoddan foydalanilib, mahalliy ta'lim siyosatidagi sharoit yaratish mexanizmlari xorijiy adabiyotlarda muhokama qilingan ish haqi, ish muhiti, rahbarlik, hamkorlik, professional rivojlanish va samaradorlikka asoslangan rag'bat tizimlari bilan solishtirildi. To'rtinchi bosqichda tizimli-funksional tahlil metodi yordamida o'qituvchiga yaratilgan sharoitlar alohida-alohida emas, balki pedagogning kasbiy

motivatsiyasini kuchaytiruvchi, kasbning ijtimoiy nufuzini oshiruvchi, yoshlarning pedagogik yo'nalishlarga kirish qarorini shakllantiruvchi va ta'lim sifati bilan bilvosita bog'langan funksional tizim sifatida talqin qilindi. Beshinchi bosqichda mantiqiy-modellashtirish metodi asosida "sharoit - motivatsiya - kasbiy tanlov - kasbiy barqarorlik - ta'lim sifati" ketma-ketligi nazariy model sifatida ishlab chiqildi; ushbu modelda sharoitlar mustaqil o'zgaruvchi, kasbiy motivatsiya vositachi mexanizm, kasbiy tanlov esa natijaviy ko'rsatkich sifatida ko'rildi. Oltinchi bosqichda aksiologik yondashuv qo'llanilib, o'qituvchilik kasbining qadriyatlar tizimidagi o'rni, ustozlik an'anasi, jamiyatda hurmat va e'tirofning motivatsion kuchi, pedagogning sha'ni va qadr-qimmatini himoya qilishning kasbiy o'zlikka ta'siri baholandi. Shuningdek, maqolada induksiya va deduksiya, abstraksiyalash va umumlashtirish, sabab-oqibat tahlili, ekspert-mulohaza xarakteridagi nazariy baholash hamda ilmiy sintez usullaridan foydalanildi. Mazkur metodlarning birgalikda qo'llanishi mavzuni faqat tasviriy bayon qilishdan chetga olib chiqib, o'qituvchi sharoitlari va kasbiy tanlov o'rtasidagi munosabatni chuqurroq, ya'ni institutsional, psixologik va qadriyatli determinantlar birligi sifatida izohlash imkonini berdi.

Natijalar. Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, mamlakatimizda o'qituvchilarga yaratilayotgan sharoitlar kasbiy tanlov jarayoniga bevosita va bilvosita ta'sir qiluvchi bir nechta darajalardan iborat integral tizimni tashkil etadi. Birinchi daraja huquqiy-institutsional daraja bo'lib, unda pedagog maqomining qonun bilan tan olinishi, kasbiy faoliyatga noqonuniy aralashuvlardan himoyalani, zarur shart-sharoitlar yaratilishini talab qilish, o'quv-uslubiy materiallar va axborot-resurslardan foydalanish kabi kafolatlar o'qituvchi kasbini mehnat bozorida nisbatan aniq va himoyalangan kasb sifatida namoyon qiladi. Bu omil yoshlarning kasbiy tanlovida noaniqlikni kamaytiradi, chunki kasbga kirayotgan shaxs o'zining huquqlari va professional chegaralari belgilanganini ko'radi. Ikkinchi daraja tashkiliy-metodik daraja bo'lib, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash, metodik qo'llanmalar, raqamli resurslar, malaka oshirish, ustoz-shogird va murabbiylik amaliyotlari orqali pedagogning kasbiy o'sishi uchun sharoit yaratiladi. Bunday muhit bo'lajak o'qituvchida kasbni "bir martalik diplom" emas, balki uzluksiz rivojlanish jarayoni sifatida qabul qilishga zamin yaratadi. Uchinchi daraja ijtimoiy-psixologik daraja bo'lib, o'qituvchiga hurmat, uning qadr-qimmatini himoya qilish, ota-onalar va jamoatchilik bilan hamkorlik, maktab rahbariyatining qo'llab-quvvatlashi, pedagoglar jamoasidagi sog'lom muhit kabi omillar kasbning hissiy jozibadorligini kuchaytiradi. Kasb tanlayotgan yoshlar ko'pincha nafaqat ish haqi yoki rasmiy kafolatlarga, balki o'zini ushbu kasbda hurmat qilingan, eshitilgan va foydali his qilish imkoniyatiga ham e'tibor beradi. To'rtinchi daraja iqtisodiy-rag'batlantiruvchi daraja bo'lib, mehnatga haq to'lash, qo'shimcha haq, rag'bat, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash va kasbiy natijadorlikka bog'liq e'tirof mexanizmlari o'qituvchilik kasbining barqaror hayot

loyihasi sifatida idrok etilishiga ta'sir qiladi. Tahlil shuni ham ko'rsatdiki, sharoitlarning har biri alohida holda emas, balki o'zaro bog'langan holda samarali bo'ladi: masalan, yuqori huquqiy maqom metodik resurslar bilan to'ldirilmasa, kasbiy o'sish sekinlashadi; moddiy rag'bat ijtimoiy hurmat bilan uyg'unlashmasa, kasbiy qoniqish barqaror bo'lmaydi; malaka oshirish real kasbiy avtonomiya bilan birikmasa, ijodkorlik yuzaga chiqmaydi.

Muhokama. Mazkur mavzu bo'yicha xorijiy ilmiy adabiyotlarda ikki yirik yondashuv o'rtasidagi polemika alohida e'tiborga loyiq: bir tomonda Linda Darling-Hammondning o'qituvchilarni tayyorlash, ish sharoiti, kasbiy rivojlanish va maktab muhitining barqarorlikka ta'sirini ustuvor qo'yuvchi qarashlari, ikkinchi tomonda Eric Hanushek va Steven Rivkinning o'qituvchi sifatini mehnat bozori, natijadorlik, rag'bat va samaradorlik mezonlari orqali tahlil qiluvchi iqtisodiy-pedagogik yondashuvi turadi. Darling-Hammond pozitsiyasiga ko'ra, o'qituvchilik kasbining jozibadorligi va pedagoglarning kasbda qolishi faqat ish haqining miqdori bilan emas, balki rahbarlik qo'llab-quvvatlashi, hamkasblar bilan hamkorlik, professional o'qish, metodik resurslar, o'quvchilar va ota-onalar bilan sog'lom munosabatlar hamda maktabning umumiy madaniy muhiti bilan belgilanadi. Bu qarash o'qituvchini ijtimoiy va professional hamjamiyat a'zosi sifatida ko'radi; unda kasbiy tanlovning markazida shaxsning o'zini foydali, e'tirof etilgan va rivojlanishga qodir his qilishi turadi. Hanushek va Rivkin esa muammoga nisbatan ko'proq mehnat bozori va samaradorlik nuqtayi nazaridan yondashib, o'qituvchi sifatini faqat rasmiy diplom, tajriba yili yoki umumiy ish sharoiti bilan o'lchash yetarli emasligini, haqiqiy sifat o'quvchi o'zlashtirishiga qo'shilgan hissada namoyon bo'lishini ta'kidlaydi. Ularning fikricha, ish haqi va sharoitlar muhim bo'lsa-da, ular samarali kadrlarni jalb qilish va ushlab qolish uchun to'g'ri rag'bat, baholash va kadrlar siyosati bilan bog'lanmasa, kutilgan natijani bermasligi mumkin. Polemikaning mazmuni shundan iboratki, Darling-Hammond sharoitni pedagogning kasbiy farovonligi va maktab madaniyatining sharti sifatida talqin qilsa, Hanushek va Rivkin sharoitni samarali o'qituvchilarni tanlash, rag'batlantirish va taqsimlash tizimining bir elementi sifatida ko'radi. O'zbekiston sharoitida bu ikki yondashuvni qarama-qarshi qo'yishdan ko'ra, ularni komplementar tarzda uyg'unlashtirish maqsadga muvofiqdir: pedagog maqomini mustahkamlash, kasbiy erkinlik va ijtimoiy himoyani kengaytirish o'qituvchilik kasbiga kirish motivatsiyasini kuchaytiradi, natijadorlikka yo'naltirilgan malaka oshirish, adolatli baholash va rag'bat tizimi esa kasbning sifat jihatdan yangilanishini ta'minlaydi. Agar faqat sharoit yaratilib, kasbiy natija va kompetensiya rivoji e'tibordan chetda qolsa, tizim formal qulayliklarga berilib ketishi mumkin; agar faqat natijadorlik talab qilinib, pedagogning insoniy, psixologik va ijtimoiy ehtiyojlari hisobga olinmasa, kasbiy charchash, motivatsiya pasayishi va kasbdan chiqish xavfi kuchayadi[10].

Xulosa. Mamlakatimizda o'qituvchilarga yaratilayotgan sharoitlar va ularning kasbiy tanlovga ta'siri masalasi ta'lim siyosati, pedagogik nazariya va yoshlar psixologiyasining kesishgan nuqtasida turuvchi dolzarb ilmiy-amaliy muammodir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Baxramov A. B. O'qituvchilarning rivojlanish metrik kuzatish va bashoratlash //tadqiqotlar. – 2026. – T. 77. – №. 1. – C. 191-196.
2. Abdurahmonov M. B. Innovatsion kompetentlikni rivojlantirishda klaster yondashuvining o'rni //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2025. – Т. 53. – №. 1. – С. 419-424.
3. Qodirov I. Bo'lajak o'qituvchilarni innovatsion faoliyatga tayyorlash pedagogik muammo sifatida //o'zbekistonda fanlararo innovatsiyalar va ilmiy tadqiqotlar jurnali. – 2024. – Т. 3. – №. 34. – С. 332-335.
4. Dusnazarov U. X. Bo'lajak pedagoglarda boshqaruv kompetentsiyalarini rivojlantirish metodikasini takomillashtirishning innovatsion pedagogik omillari //Elita. uz-Elektron Ilmiy Jurnal. – 2025. – Т. 3. – №. 2. – С. 278-281.
5. Ochilova O. Bo'lajak mutaxassislarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish: Uzbek //Journal of Social Sciences. – 2025. – Т. 1. – №. 02.
6. Ruzimova I. X. bo'lajak o'qituvchilarda tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirish metodikasi //Inter education & global study. – 2024. – №. 9 (1). – С. 31-40.
7. Baydjanov B. X. et al. Bo'lajak o'qituvchilarning loyihalash kompetentligini shakllantirish//Prospects for innovative technologies in science and education. – 2025. – Т. 2. – №. 6. – С. 30-34.
8. Musayeva S. I. Chet tili o'qituvchisi kasbiy kompetensiyasi mazmuni //образование и наука в xxi веке. – 2025. – №. 63-3 (том 2).
9. Shaxobitdinov X. Bo'lajak o'qituvchilarda badiiy tafakkurning rivojlanish dinamikasiga ta'sir etuvchi omillar //Maktabgacha va Maktab Ta'limi Jurnal. – С. 676096.
10. Vakkosov S. O'qituvchilarning amaliy kompetensiyalarini rivojlantirishda ta'lim va ishlab chiqarish integratsiyasi //scientific journals" d-press services". – 2026. – Т. 4. – №. 8. – С. 29-34.